

Darvasi László

LUXEMBURG, AVAGY A NOVELLAÍRÁS NEHÉZSÉGEI

*„A novella haldokló műfaj, novellát nem ír senki, a nagyok se.”
(Réz Pál)*

Ahogy a portás meglátta az asszonyt, a rádiót lehalkítva sietett ki a fülkéből, kerülte a sorompót, és eléje állt. Nem köszöntek.

- Botrányt akar?
- Miből gondolja? – kérdezte az asszony.
- Akkor mit akar?
- Beszélni Burgerrel.

Az asszony oldalt lépett, benézett a telep udvarára, elhúzta a száját. Bent hatalmas nyárfák remegtették a leveleiket, a törzsek között rozsdás szerkezetek, gépek maradványai. Mindjárt elviszik őket. Egy közeli betontörmelékből vaspálcák meredtek, némelyikre fölkúszott a folyondár. Mint óriási bogarak, szaladgáltak a targoncák, a dömperek. Valahol a közelben másik rádió is szólt. Külföldi számokat sugároztak. Sok dallamos külföldi számot hallott. Az asszony hátralépett, mint aki megértette, hogy amit szeretne, nem lehet. De nem hátrált tovább, várt. A portás megvonta a vállát, oldalra köpött.

- Azt mondták, jobb, ha nem jön be. Mert minek. Hogy már értelmetlen.
- Olyan furcsa a bal keze. Szélütése volt? – kérdezte az asszony.
- Mi köze hozzá? – dűnnyögött a portás, és nyomban látszott, hogy visszaszívna.

Végül is csak egy szélütésről volt szó. Az asszony megint elhúzta a száját, nem szólt. Jó nagyot dudáltak, s mintha a semmiből termett volna, már őzjögött mögötte egy járó motor. Az asszony nem nézett oda, oldalt lépett, lehátrált a földmagzó fűbe. Csalánban állt, sárga meg kék mezei virágok között. A portás fölengedte a sorompót, utat adott a teherautónak. Elült a por, és az asszony visszajött az útra.

– Ha rám hallgat – mondta a portás –, szépen hazamegy, Vera. Úgyis keresni fogják a központból. Biztosan kap – a férfi gondolkodott, járt a szája, még az ujjai is mozdultak – valamennyit. Ilyenkor szoktak kapni. Van, aki egész jól jár. Higgyc el, egész jól. Csak nem kell siettetni a dolgot. Azt nem szeretik. A baszogatást senki se szereti, Vera. Szóval menjen haza.

– Nem tehetem – mondta az asszony, és nézte a férfi rossz kezét, aki lehajtotta a fejét, úgy mondta.

- Hogy maga még mindig milyen szép.
Hallgattak.

– Mindig maga volt a legszebb.

Az asszony erre se szólt semmit.

– Nekem aztán édes mindegy – a portás leengedte a sorompót, bement a fülkéjébe, fölhangosította a rádiót. Jó kis külföldi szám ment, dallamos. A portás dúdolt, a beteg kezével kezdett dobolni az asztalon. Az asszony állt a bódé előtt, egyáltalán nem akart

mozdulni. Néha egymásra néztek. Szóltak a külföldi számok, meg a magyarok. Egyszerre csönd lett, a portás matatott a lába körül, talán titokban ivott valamit, mert különben miért kapott volna be egy uborkát abból a homályos, zöld üvegből, végül kijött a fülke elé. Közel lépett az asszonyhoz, aki megérezte, hogy a férfi tényleg ivott. Meg uborkaszaga is volt. Szólt a zene.

– Volt Jánosnak az a rádiója – mondta a portás.

– Az a régi. Persze.

– Az egy jó kis rádió. Régi, de jó.

– Nagyon jó rádió – mondta az asszony.

– Lehetett hallgatni rajta Luxemburgot – a portás az alkarjával törölt végig a homlokán. – Nem adná kölcsön?

– Kölcsönadom, persze – szólt az asszony.

– Nem volt szélütésem. Csak majdnem – jegyezte meg a portás. A kurbli felé nyúlt, visszahúzta a rossz kezét. Nem kellett emelni a sorompót. Oldalt el lehetett mellette jönni, a drótkerítés és a fémváz között volt annyi hely, hogy átférjen az ember. Csikorgott a friss díszkavics. Az asszony érezte, hogy a férfi bámul utána. Aztán nyikordult a portásfülke ajtaja. Régen járt erre az asszony, és bár a férje sokat mesélt, azért a változások elbizonytalanították. Nézelődött, mint egy turista. A nyárfák megnyúltak, belenőttek az égbe. Bizonyos műhelyek, dokkok és csarnokok ugyanott álltak. És persze épültek újak. Vagy néhányat lebontottak. Amikor a világ változik, sok hely megürül. A változásban sokkal több hely ürül meg, mint amennyi benépesül. Amikor a világ változik, több lesz az üres, mint a teli. De miért? Amikor a világ változik, akkor a helyek kiürülnek, és hiába töltik meg őket az újak, az új arcok, az új emberek, az új tulajdonosok, az új bérlők, a hiány mégis megmarad. Változik a világ, minden helynek lesz gazdája, felelőse, minden parcellának lesz birtokosa, új embere, felügyelője, igazgatója, mégis hiányzik valami. Mi hiányzik? Mi hiányzik egyre erősebben és makacsabban, hogy olyan lesz, mint egy szám, amit jól hallasz, és énekelni is tudod, csak hát az a világ, amiről szó van, hol van? Hol? Az énekel a rádióból is, ami hiányzik. Nem volt soha. Csak most úgy tud tenni, mintha lett volna.

Régen, vagy mondhatni, egy bizonyos időben minden tárgyat és minden szerszámot itt az ember hite igazgatott. Valami elnagyolt, furcsa, végig nem gondolt, de szenvedélyes hit működtette a világot, templomtól árokpartig. Olyanok voltak az emberek, be voltak gombolkozva.

Az asszony látott régi hangszórókat. Meg olyan festéseket, amelyek a régi jelszavakra, föliratokra kerültek. Meg tudta volna mondani, mert emlékezett rá, hová, miket mázoltak föl kerítésre, menzafalra akkoriban. Régen. A kantint, ahol egyszer emlékezetes botrányt csinált, elbontották. Hosszan kellett lépdelnie, és ahogy haladt, sorban énekeltek neki a rádióból a külföldi számok. Kiszóltak neki a műhelyekből. Néha otthon ő is bekapcsolta a rádiót. Különben a magyar számokat is szerette. Megtorpant egy kávéautomata előtt. Számolt. Nyolcféle kávét lehetett venni. Régen egy ember járt körbe termossal. Irigyelték. Mondta a férje, hogy nagyon irigyelték, és gúnyolták, de azért mégis várták. Amikor érkezett, le lehetett tenni a szerszámot. Egy duplának micsoda hatalma volt. Hogy micsoda üzlet volt. Termossal járni körbe napi ötször, kétszáz emberből száz biztosan iszik kávé. Mindenki ugyanazt a kávé itta, és lehetett hitelre is. Most meg van nyolcféle, és csak akkor lehet inni, ha az ember bedobja a pénzt. Neked kell előbb adni, különben nem működik. Előbb bedobod, aztán megkapod.

Néha elromlik a gép, magyarázta a férje. Csak forró víz zubog ki. De van, aki azt is megissza. Kicsit kihűl, és megissza. Megfizetett érte, miért ne inná meg. Vagy kifogy a pohár. Kifolyik a kávé, a tiéd, és látod, hogy megy a semmibe. Szar érzés. Régen lehetett konyakot venni a termosztól, zsebből árulta, most meg, mondta a férje, nem lehet, kész életveszély. Nem termoszos ember jár körbe, hanem a szondás. Bele kell fújni, és hol van már Eperjesi, aki az első ilyen alkalomkor nem fújt, hanem fingott, nagyot durrantott a szondába, és aztán mehetett a munkakönyvéért. A szagok megváltoztak. Régen mindent áthatott a fémszag, annak is a romló, rozsdás jellege. Új volt, és máris rozsdás. Semmi nem készült el igazán. És ez azért volt jó vagy nem volt jó, mindegy, mert ami nincsen készen, az még hihet. Ami kész van, már nem hisz. A kész miben hinne? Meg minek. Régen rozsdaszag meg olajszag terjengett a telepen, de néha a szél fölkapta a vajás kenyér foltos szalvétáját, és az hogy tudott táncolni, keringőzni. Most meg olyan általános festékszag van, mindenféle festékszag, a kék, a piros vagy a sárga szaga. Régen nem tudott elkészülni semmi, most meg minden megtalálja a maga helyét, így mondta a férje. Azt a helyet, ami őt megilleti, ami neki a leginkább passzol, ami neki nem csak járandósága, de valamiképpen a sorsa is, bárki megtalálhatja. Nem kell keresni. Egyszerűen odakerülsz, ahová való vagy. Olyan pontosak lesznek a viszonyok, hogy szinte fáj. Mindenki a helyére kerül.

Az egyik épületből kisietett egy fiatalember, öltönyben volt, nyakkendőben, olyan tüske módra állt szét a haja, és ahogy az asszony elé ért, egy pillanatra megtorpant, pedig eléggé sietett, megállt, rábámult. Összeszaladt a szemöldöke. Az asszony meg mintha megjédt volna. Maga sem tudta, miért mondja.

– Nem csinállok botrányt.

A fiatal férfi elmosolyodott, bólintott, ja vagy úgy. Sietett tovább, telefon volt a kezében, már nyomogatta.

Az asszony odaért Burger telephelyére. Ezt is alaposan átfestették. Tulajdonképpen ismerte, nem volt ott semmi különös, a férje mesélt róla. Kísérték a hangok, szavak, hallott kiáltásokat, a fémek csikorgását, és tudta, hogy ez a sustergés akkor jön, amikor szétpattog a szikra. Bentről szólt a rádió, az asszony elhúzta a száját. A műhelybejáratnál hevert a vastuskó, véres volt. Nektímasztották a fémvágót, azóta nem vitték el. Azóta nem nyúltak hozzá. Két napja. Nagy volt és új. Német volt. Vagy dán volt, honnan tudja. Amerikai. Az asszony nem akart közelebb menni, a föld a tuskó előtt meg a kavicson még mindig sötétlett. Miért ne lenne véres? Két napja nem volt eső. Nem esett, azt meg, hogy leomssák, nem lehet elvárni, pontosabban, nem nagyon volt értelme. Majd elfakul. Állt az asszony, hunyorgott a vérfoltokra. A legnagyobb foltot nézte. Akkor jött ki Burger a műhelyből, egy piszkos ronggyal a kezét törölgette. Melyik volt a piszkosabb, a keze vagy a rongy, nem lehetett eldönteni. Burger nagy testű volt, férfias. Kék volt az új overallja és a frissen borotvált álla. Új volt a bakancsa, még egészen sárga. Bentről jó hangosan szólt a rádió.

– Jó napot.

– Magának is – mondta az asszony.

Hallgattak kicsit, Burger rá akart gyűjtani, de visszalökte a cigarettát. Krákogott.

– Sajnálom – mondta végül, látszott, hogy tényleg sajnálja. Aztán magyarázkodni kezdett. – Mindent megtettünk, de... de olyan gyorsan történt.

– Miért vagyok kitiltva? – kérdezte az asszony.

– Kérem?

– Nem akartak beengedni.

– Engem – Burger zavartnak látszott, és az asszony nem tudta eldönteni, megjátssza magát, vagy valóban így van – ...engem nem informáltak ilyesmiről.

– De mit gondolsz róla?

– Miről?

– Arról, hogy nem szabad nekem ide bejönni – mondta az asszony. – Ide – és a folt-ra mutatott. Burger közelebb lépett hozzá, idegességében megnyalta a száját.

– Nézzé, Vera, én mondtam neki, hogy rossz szögben tartja – bizonytalanul a fém-vágóra mutatott. – Többször elmondtam. De ő nem hallgatott rám. Hogy ő mindig ilyen szögben tartotta. És hogy ezután is így fogja. Makacs ember volt, de ezt maga jobban tudja. Ezek már nem ilyen vasak.

– Hallom, zenét hallgat – mondta az asszony.

– Ezek nehezebb vasak – bólintott Burger. – Tömörebbek.

Elzörgött mellettük egy dömpver. Sittet szállított. Burger még mindig a kezét törölgette. Aztán eldobta a rongyot, és az asszony látta, hogy tiszta lett a férfi keze. Mintha alaposan megmosta volna. Pedig nem mosta meg. Csak törölgette. A férfi cigarettát vett elő, mégis rágyújtott.

– Szerintem meg is egyezhetnénk – újra az overallba nyúlt, oda előre, a mellrészből, vaskos bőr pénztárcát húzott elő, széthajtotta. Voltak benne családi fényképek. A feleségéről és a fiáról meg a lányáról, mert két gyereke volt Burgernek, két szép, egészséges gyerek, az asszony látta őket. Érettségi képek. Vagy műtermiek. A férfi közben előrelépett, és nem vette észre, de beleállt a vérfolt közepébe.

– Mennyit kér?

– Nem eladó.

– Neki már nem kell – erősködött a férfi, és aztán csak magának mondta, miközben a fejét ingatta, hogy bassza meg, bassza meg.

– Nem a jó csatornát hallgatja – jegyezte meg az asszony.

– Tudom. Nem találok azt, amit ő szokott.

– Kereste?

– Kerestem.

– Miért kereste?

– Amikor az történt, valamit mondott még... mielőtt – nézett el Burger. – Olyan volt, mintha magának akarna...

Az asszony tett egy türelmetlen mozdulatot.

– Hozza már ki! – mondta.

– A jó kurva életbe – dühösödött Burger, de fordult, kihozta. Nem kapcsolta ki. Szólt egy szám, valamilyen külföldi szám, úgy adta oda. Meleg volt a fém. A csarnokban mindig melegebb van.

Az asszony lépdelt a rádióval, haladt a megnyúlt nyárfák között, a régi és az új műhelyek között, a többi szám között, a többi sláger között, ringott a melle, és ő ment bele a hiányba, a sokba. Mindenfelől dúdoltak neki a slágerek, minden műhelyben és dokkban énekeltek, és a szitáló porból néha valóságos függöny lett. A portás állt a fülkéje előtt, már várta. A homlokán úgy csillogott az izzadság, mintha üvegcsappék lettek volna. Üres volt az uborkás üveg, kevés kapros lé zöldellt az alján. Az asszony odaadta neki a rádiót.

– Jól van, a magáé.

A portás a rossz kezével vette el, jól megnézte, forgatta, meg is simogatta.

– Volt botrány?

– Miért lett volna?

– Jöjjön, igyunk valamit.

Az asszony vele ment, a fülkében izzadságszag volt, savanyú nikotinszag. A két kiséken éppen elfértek egymás mellett. Két stoki, ezen ültek, és a sajjó, kellemetlen derekuk éppen összeért. Mint akik utaznak. Utaznak valahová. Az asszony mosolygott. A portás lekapcsolta a saját rádióját. Betette egy asztalfiókba, az antenna majdnem eltört. A helyére állította a másikat. Ami még mindig szól.

– Ha meglátják, hogy bent van, engem kirúgnak – mondta.

– Tudom – mondta az asszony.

– Mindjárt jön a déli szállítmány. Az általában négy gép. Néha öt. Egyszer tizenegy jött egymás után, tizenegy kurva gép. Akkorák voltak, mint egy ház. Majdnem belefutottam a porba.

Egy ideig hallgattak. A portás a rádiót bámulta, ezt a másikat, amit az asszony hozott neki, ütött-kopott darab volt. Közel hajolt hozzá. Silabizálta az állomások nevét, még rá volt írva mind. Ki lehetett olvasni őket. Ahogy fölegyenesedett, megcsikordult alatta a kisszék.

– Mindig szerettem volna, hogy egyszer beüljön ide.

– Tudom – mondta az asszony.

– És maga?

– Mit én?

– Maga nem szeretett volna beülni?

– Itt vagyok, nem? – és az asszony húzott a száján.

– Mit csinált azóta, hogy ez a...?

– Semmit – az asszony a hajához nyúlt. – Gondolkodtam. Végül arra jutottam, hogy eljövök ide. Látja, itt vagyok.

– Olyan sokáig vártam, Vera – mondta a férfi, mire az asszony megkopogtatta a daloló szerkezetet.

– Egy ilyen rádióra várni kell.

A portásnak vodkája volt. Olcsó vodka, nem külföldi, de talán a legkevésbé szagos ital. Töltött, és az asszony pohara színültig szaladt, a derekuk még mindig összeért.

– Proszit – mondta.

– Proszit – mondta az asszony.

– Kényelmesen ül?

– Igen.

Rákoppantak a furnérlapra a poharak. A portás gyorsan letette őket a földre, a cipőjével sodorta az asztalaj sötétjébe. Ivott a maradék uborkaléből, a kaporszálak az üveg oldalára ragadtak. Aztán megköszörülte a torkát.

– Tudja, Vera, valamelyik reggel, ahogy fölkeltem, az jutott az eszembe – kicsit gondolkodott –, szóval hogy én már soha nem fogom be Luxemburgot. Hogy az már kész nekem. Arról én le is mondhatok.

– A szélütés miatt?

– Nem volt szélütés. Csak majdnem.

– Fáj?

– Nem fáj, csak alig érzem – a férfi mozdított a karján.

Az asszony nem szólt, kicsit döntött a testén, látszott, hogy milyen lágy a melle, és a válla hozzáért a férfi vállához. Meg is érintette aztán. Megfogta a másik testét. Óvatosan tartotta, mintha attól félt volna, hogy eldőlt tőle a másik. A férfi erre fölemelte a beteg kezét. Csavargatta, emelgette, rázogatta.

– Most meg mit csinál? – kérdezte az asszony.

– Látja, tornáztatom.

– És minek?

A férfi kipillantott a füle ablakán. A sorompót rázogatta a szél, kocogtak a fémek, és jártak az udvaron a mindenféle masinák, dohogtak és zúgtak a motorok, kavargott a por, és a szürke gomolygáson átezüstözött a nyárfák remegése.

– Megkeresem vele Luxemburgot, Vera – mondta a férfi, és a beteg kezével a rádió felé nyúlt.

Szigeti Csaba

A HERCEG ÉS HODIERNA

Darvasi László „Jaufre Rudel” című elbeszéléséről

Darvasi László elbeszélése a *Holmi* 2011. októberi számában jelent meg először, az 1207–1220. oldalon olvasható. És olvassuk is, mert fájdalmasan gyönyörű írás! Számomra persze ezen túl elsődlegesen azt a problémát veti föl, hogy mennyiben képes legitimálni magát egy olyan olvasat, amely során az olvasó nem csupán egy történetet olvas a világ megszámlálhatatlan története közül, hanem olyan történetet, amelynek művelődéstörténeti előzményeit szakkutatói szinten átlátni gondolja. Ugyanezt a kérdést, a szakkutatói olvasat önlegitimációjának a problémáját Balázs Mihály néhány évvel ezelőtt mintaszerű tanulmányban vetette föl az ő Kemény Zsigmond RAJONGÓK művelődés- és eszméletörténeti olvasata elején.¹ És az olvasó elnézését kérem az önhivatkozásokért, de ez az én olvasatom lesz.

Darvasi László elbeszélésének címe egy név: JAUFRE RUDEL. És e név számos olvasó számára „üres”, mert „feltöltetlen” vagy „betöltetlen”, amely ilyenformán megválaszolható *kérdésként* olvasható: kicsoda ez a Jaufre Rudel? De vannak olvasók, akik számára már azonnal jelentő a név. Jaufre Rudel költő volt a XII. században, oc vagy okszitan nyelven írt, *trobador* volt, vagyis szerelmi költő. Ami életét és személyiségét illeti, szinte éppen csak annyi tudható bizonyossággal róla, hogy egykor valóban élt. Még 1915-ben, amikor énekeinek klasszikus kiadását a nagy Alfred Jeanroy megjelentette, a szövegkiadó filológus némi lemondással így fogalmazhatott: „A történeti dokumentumok teljességgel némák ama személyiségről, akít a kéziratok Jaufre Rudelnek neveznek, s akít néhány kézirat »hercegnek« titulál.”² Mára valamivel, de nem sokkal jobb a helyzet, már ami a történeti dokumentumokat illeti. Mivel a címből kell kiindulnunk, előbb világosan látni kell, hogy mit és honnan tudunk egyáltalán erről a névről, erről a költőről.

A trubadúrok „életidejének” időrendjében haladó kritikai kiadásban Aquitánián belül Jaufre Rudel rövid életrajza az V. számot viseli, az övét csak Peiteus örgrója (IX.